

Л. І. ШЕВЧЕНКО

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

Електронна пошта: style_m_k@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6290-2307>

**МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ДОМІНАНТА СВІТОГЛЯДУ:
ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ. ЕПІСТОЛЯРІЙ**

У статті в категоріях і поняттях сучасної лінгвістики розглянуто проблематику мовної ідентичності як домінанти світогляду П. Куліша — поліфонічної особистості в історії української культури. Матеріал дослідження — епістолярій українського митця слова, який є репрезентативним для розуміння авторської концепції щодо національної ідентичності та її головної ознаки — мовного самоусвідомлення. Епістолярій Куліша досліджується в категоріях теорії Е. Х. Еріксона, що стала інтелектуальною матрицею для розуміння процесів розвитку суб'єкта в певних психосоціальних умовах і обставинах. Аналізується домінанта україноцентричності митця, збагачення його світогляду європейськими ідеями, ідеалами, культурними фактами і, як наслідок, — сформований світогляд з розумінням ідентифікаційної перспективи народу в європейській історії та культурі. Твердиться, що теорія Е.Х. Еріксона створила інтелектуальну матрицю аналізу розвитку суб'єкта в системі психосоціальних умов і обставин. Розглянуто основний постулат автора, в якому аналізується співвідношення особистості з психосоціальною totoжністю. У статті розглянуто критерії етноідентифікації П. Куліша: екзистенційний вибір, усвідомлення шляхів самореалізації, досягнення внутрішньої свободи, вирішення індивідуально-психологічних проблем належності до певної соціальної страти, реалізація потужних інтенцій особистості в національній мові. Аналітика статті побудована на епістолярії П. Куліша — репрезентативній формі авторської комунікації з провідними літераторами і громадськими діячами слов'янського світу середини XIX ст. Епістолярій дозволяє висвітлити панораму ідей і концепцій, що були актуалізовані інтелектуалами в контексті аналізу проблеми національної ідентичності. На фактичному матеріалі обґрунтовується теза про еволюцію світогляду П. Куліша, розширення інтелектуальних інтенцій творчої особистості, виявлених у розробці питань мовної ідентичності.

Ключові слова: Пантелеймон Куліш, національна ідентичність, мовна ідентичність, еволюція світогляду творчої особистості, критерії мовної ідентичності, романтичний світогляд, інтелектуальні інтенції митця слова.

Мовна ідентичність — категорія складна, багатоаспектна у критеріях і логіці доведень, апробована різною фактологією в дослідницьких полях історії, репрезентована в політології, соціології, психології, інших гуманітарних науках [Erikson 1968; Erikson 1975; Erikson E. N., Erikson J. M. 1987; Luckyj]. Чи не найперше — у філології, де мовна ідентичність є домінант-

ною характеристикою людини, соціальної групи, народу [Бовсунівська : 70–79; Вакуленко : 21–26; Гоголя : 86–89; Чижевський]. Мовна ідентичність визначає системний світогляд особистості, її віднесеність до культурної історії народу, держави, цивілізації. Критерій мовної ідентичності часто співвідноситься з політико-правовим статусом мови в сучасних державах, як це сформульовано у правових актах нашої країни.

Полеміка щодо мовної ідентичності окреслює відтак певні локуси філологічних доведень, серед яких найдискусійнішим є розуміння мовної ідентичності як домінанти світогляду творчої особистості.

У цьому аспекті йдеться про Пантелеймона Куліша, творчість якого розгортає панораму українського культурного життя XIX ст., охоплює аргументацію та художні вияви словесності від ідей романтизму до народництва і репрезентується в різних художніх жанрах, видах творчої діяльності — редакторської, видавничої, перекладацької, літературознавчої, фольклористичної, культуртрегерської в широкому і безумовно поціновуваному фахівцями значенні цього слова. Епістолярій П. Куліша в цьому випадку дозволяє інтерпретувати світоглядні позиції автора, висловлені адресатам безпосередньо, найчастіше полемічно (що характеризує, як відомо, темперамент цієї особистості), зважати на аргументи і доведення, що часом могли б бути надлишковими в офіційному публічному спілкуванні.

Мовна ідентичність, яка вже аналізувалася нами [Шевченко 2019а; Шевченко 2019б], є домінантою світогляду П. Куліша, що формувався еволюційно, охоплюючи спочатку слов'янофільство, а пізніше — моделювання історико-культурних трансформацій українства в межах Російської держави, визначення співмірності рідної і світових мов та їх культурних набутків і, що важливо, усвідомленою необхідністю творення власної екзистенційної перспективи. Для світогляду П. Куліша, для його поривчастої натури і численних артистичних талантів перспектива ця — в утвердженні мови, її множинних культурних маніфестацій як у слові фольклорному, живому чи літописному, так і в текстах власних або сучасників, дошкульним критиком і водночас захопленим поціновувачем яких він завжди був.

Сформульовані світоглядні константи мовної ідентифікації П. Куліша розгортаються в кілька ліній доведення. Найперше: в мові та звичаях українця, на думку автора, утверджується як християнин. У листі до Миколи Костомарова із Санкт-Петербурга, написаному 27 червня 1846 р., де П. Куліш панорамно розгортає погляд на місію українського інтелігента в історії й тогочасному суспільстві, є і важливий фрагмент щодо взаємозумовленості перспективи української мови і буття народу в християнській духовності: «Християнство же никак не должно охлаждать наше стремление к развитию своих племенных начал, ибо не без причины брошено в землю зерно и пустило уже глубоко корень» (с. 89)¹.

Глибина осягнення біблійної метафори спричиняє логічний висновок П. Куліша: «Потеря нашего языка и обычаев есть худшее, что может случиться, а вы говорите, что лишь мы были отличными христианами, это ещё не несчастье» (с. 89).

Значення семантики біблійної максими щодо «проізростання» зерна, кинутого в землю, більше того, переконаність П. Куліша в істинності цього

¹ Тут і далі цитуємо за виданням: Куліш П. Повне зібрання творів : В 4 т. Київ: Смолоскип, 2005. Т. 1. Листи 1841–1850. 648 с.

твердження, дозволяє йому зробити висновок: «Не забудьте, что наш украинец (простой), только до тех пор и христианин, пока все его обычаи и верования при нём. Вы говорите о нас, людях высшего полёта, а для массы такое превращение невозможно. Ей нужны деды, батьки, обычаи, чтоб быть твёрдыми в добродетелях<...> А вы равнодушно говорите, что потеря нашего языка и обычаев не будет для нас несчастьем!» (с. 89).

У жодному разі гарячу полеміку з М. Костомаровим не слід сприймати як вияв нездоланих світоглядних суперечностей або особистої неприязні двох невтомних вершителей слов'янської перспективи XIX ст. Уже через 11 днів, 8 липня цього ж 1846 р., в листі до Михайла Юзефовича П. Куліш напише: «Я очень рад, что Костомаров будет в числе Ваших университетских оракулов. По крайней мере, тепер Вы будете иметь в словесном отделении хоть одного профессора не ремесленника. Это душа благороднейшая, руководимая чистейшими побуждениями, и если только хотя несколько студентов уразумеют это и пойдут его дорогою, благо им будет! Можно ли ждать чистого энтузиазма к науке в студентах, когда их профессеры не похожи нисколько на пророков? Личность профессора — великое дело!» (с. 91).

Віддамо належне П. Кулішеві. У розумінні складних взаємозалежностей, що формують і виявляють творчу натуру, П. Куліш не обмежується лінійністю оцінок світоглядних, ідеологічних та ін., а характеризує людину згармонізовано, комплексно, в усій поліфонії достоїнств, особливо, коли йдеться про її фахову перспективу і здатність творити суспільне добро.

Чи йдеться в такому випадку про вторинність, необов'язковість поцінування особистості з погляду її мовної ідентифікації? Очевидно, що ні. Еволюція світогляду П. Куліша спостерігається в розвитку україноцентричного складника, тобто українськості, виявленої як самодостатній духовний компонент слов'янського світу. Відтак 16 липня 1846 р. в листі до Осипа Бодяньського П. Куліш інформує свого адресата про відправлення йому продовження Літопису Самовидця та деяких інших рукописів, звертаючи увагу на створену самим автором історію Малоросії для дітей. Мотивація необхідності написання дитячої книжки проста і конкретна: «Я желал бы возбудить его *pro* и *contra*, чтобы, таким образом, окончательно решились некоторые вопросы, определяющие значение украинцев нравственной деятельности славянского мира» (с. 93).

Відтак постає світоглядна аргументація ролі українства у слов'янському світі. Проблема не тільки еволюції особистого світогляду П. Куліша, але передусім, як прозорливо зазначає цей невтомний трудівник «істини»: «Вступив в храм исторической правды, я чувствую в душе такое благовение, что совершенно забываю о своей личности <...> книжка моя может служить проблемою того великого труда, какой должен исполнить будущий историк Украины» (с. 93).

Справа майбутнього системного аналізу української історії вочевидь потребує зусиль, досвіду і знань фактології, що їх хоче і може визначити як перспективу П. Куліш, проте ще не втілити в життя. Зауважимо, все, що може, робить і аргументує в цей час П. Куліш — це передусім свідомо, вимоглива увага до мови власних публікацій. Глибоко осмислена позиція формулюється вже 1846 року, коли П. Куліш збирається (за рекомендацією Академії наук) за кордон вивчати слов'янські мови. Так, у листі до І. Срезневського із Санкт-Петербурга від 20 липня цього ж року П. Куліш, погоджуючись із можливими рішеннями І. Срезневського щодо публікації історичних

пісень, водночас виносить окремим (першим!) пунктом прохання: «Употребить правописание Максимовича, моей “Чёрной рады”, словаря пословиц, грамматики украинской и всего, что предложено издать. Второй том песен я также буду печатать по правописанию Максимовича» (с. 94).

Осмысленість позиції очевидна. Саме історико-етимологічна основа правопису М. Максимовича збігається зі світоглядом П. Куліша, його заглибленістю в історико-культурну проблематику українського народу, сферою фахових інтересів, які визначили духовні пріоритети цього періоду, а також вектор наукових зацікавлень.

Уже в хронологічно короткому часі світоглядної зрілості П. Куліша спостерігаємо і розширення спектра аргументів щодо мовної ідентифікації української людини. В аргументації зовсім юного П. Куліша (на яку ми вже покликалися) мовна ідентифікація — це усвідомлення українським інтелектуалом його належності до культурної історії народу, мови, необхідність виховувати дітей з оперттям на свій духовний спадок та одночасно в повазі до здобутків інших народів. У листі ж до Тараса Шевченка, писаному 25 липня 1846 р. (рівною мірою критичному, як і захопленому), щирість вислову П. Куліша не підлягає сумніву: «Вот Вам голос человека, от всей души желающего, чтоб Украина имела поэта, который бы всему свету сказал за неё своё могучее, гармоническое слово» (с. 98).

Інтелектуальна перспектива української мови в наведеній аргументації визначається П. Кулішем уже як конкурентний простір світової культури. Більше того, дописувач листа Т. Шевченкові вважає за необхідне взяти найдіяльнішу участь в ознайомленні західного читача з творчістю нашого Кобзаря: «Если же Вы согласитесь теперь исправить “Кобзаря” и “Гайдамаки”, то я бы желал во время моего пребывания за границею напечатать их для славянского мира с немецким переводом, со введением и комментариями на немецком языке: да славится украинское имя во всех языках!» (с. 98).

Аналогічно діє П. Куліш в іншій ситуації. Так, у листі до І. Срезневського також 1846 р., вже напередодні відрядження до Європи (яке так і не відбулося), П. Куліш поспішає повідомити адресату про польського поета Лада-Заблоцького, який у Тифлісі «переводит на французский язык наши украинские песни. Я доставил ему все материалы как для текста, так и для введения. Теперь нужно ему ещё иметь те думы, которые нигде не напечатаны» (с. 106–107). П. Куліш не тільки залучає І. Срезневського, О. Бодяньського та інших діячів культури до власної організаційної діяльності з допомоги перекладачеві, але й узгоджує їхні контакти, можливості, виявляючи гідну подиву компетенцію щодо ситуації з культурним спадком українців у тогочасній Росії.

Темпераментному П. Кулішеві мало перекладів окремих пісень. Потрібно максимум зусиль, максимум текстів, «что б Европа увидела в его книге полную картину нашей жизни <...> На это нужно смотреть как на дело, всем нам общее» (с. 107).

Ідентифікація особистості, ідентифікація мовна настільки захоплюють П. Куліша, що він уже не бачить жодних перепон для здійснення своїх життєвих постулатів: «Если бы у меня чёрт попросил что-нибудь для издания, я и ему дал бы охотно, если б только был убежден, что он не бросит моей рукописи в адский огонь<...>» (с. 108). Самозреченість дивовижна, варта подиву й поваги. Адже йдеться про Літопис Самовидця, інші літописи, оп-

рацьовані П. Кулішем, що, як і переклади українських пісень французькою, мають «укорінити» український народ в європейському культурному полі.

Персоналістична мовна ідентифікація трансформується у П. Куліша, як бачимо, у світоглядну домінуючу європейського мислителя, який співвідносить культурні досягнення свого народу зі світовими естетичними словесними формами. Звернімо увагу і на єдність переконань автора листа з його практичною діяльністю: захоплений видавець, надзвичайно уважний рецензент, фаховий культуролог, нелукавий друг Т. Шевченка, який із переконання, з усвідомлення власної українськості готовий перекладати твори Кобзаря, видавати їх і коштами спонсорів, і власним коштом.

Еволюція мовної ідентичності у П. Куліша — процес постійного збагачення власного культурницького досвіду. Розвиток ідей і аргументів щодо місця української словесності у світі — це водночас і розуміння необхідності перекладів світової літератури для перспективи національної духовності, розвитку мови, розкриття її інтенцій досягнути простір цивілізаційних культурних досягнень. Мова як ретрансляція інших культур виявляється у множинних спектрах іномовних захоплень П. Куліша — перекладів «Одіссеї», Чарльза Дікенса, французьких, італійських, інших європейських авторів. Власне П. Кулішеві в новій літературній традиції належить чи не чільне місце розбудови функціонального потенціалу української літературної мови, одним з аспектів якої є запозичення іномовної лексики і фразеології, збагачення нею мовної свідомості українців, адаптація нового мовного матеріалу до особливостей традиційної словесної культури і мовної системи.

1848 року, з Тули, із заслання, у листі до М. Погодіна, з певним сарказмом і водночас розумінням невідворотності тимчасової зміни напрямку своєї діяльності від політичних питань до зображення прекрасного, П. Куліш ділиться наміром написати роман часів Самозванця Отреп'єва, початок якого пов'язується з Сіверською Україною. Ідеться про «скопище сподвижників Косолана, вместе с людьми опальных бояр, вместе с бессильными командами воевод и их чиновников, и жизнь приграничная, всегда отличная от жизни стран центральных, представляют довольно романтических концепций (люблю я это слово, да не могу перевести; оно у нас покамест ново, и вряд ли быть ему в чести)» (с. 214).

Заувага П. Куліша щодо нового для тогочасної української мови слова «концепція» не випадкова, як не випадковий і коментар щодо складності його перекладу та певної застороги прийняття культурницьким середовищем. П. Куліш, підкреслимо, розв'язує питання мовних інновацій повсякчас — і в перекладах, і у власній художній творчості. Цей досвід видатного українця, гадаємо, потребує окремого фахового аналізу. Більше того, у практиці філологічного опрацювання нових для української мови слів є очевидна україноцентрична позиція П. Куліша — збагатити рідну мову, комунікативно й естетично розширити її можливості, утвердити як рівну серед рівних. Власне такої ж позиції дотримувалися й видатні митці, що хронологічно йшли за П. Кулішем — і особливо Іван Франко, який і досі достатньо непоцінований як невтомний будівничий, творець й адаптатор нового для української літературної мови.

Чутливий до національного слова, П. Куліш, без перебільшень, — автор інноваційного типу. Творчий ідеал письменника, влитий у субстанцію мовної ідентичності як словесного alter ego натури, що трансформує, змінює сталу норму і загальноприйнятну оцінку, просто потребує інновацій. Характерним

з цього погляду є його аналіз перекладу Гомерівської «Одіссеї» В. Жуковським у листі до О. Бодяньського з Тули 12 січня 1849 р. У ньому і захоплення елліністичною класикою («Гарно і Боже як то гарно вміє той старий дідусь Гомер старовину оповідати!»), й поцінування творчої праці В. Жуковського («Велике діло зробив, чи ще зробить Жуковський, перелицьовавши його речи по-своєму<...>»), й висловлення власної позиції щодо мови перекладу («Не сподобив мене Господь ізучити грецький язик, читав я “Одиссею” тільки по-французьки, та мині здається, що треба б якось простіш оттим Менелаям тощо розмовляти»). Відзначимо й характерний для особистості П.Куліша своєрідний висновок, що ним він часто завершує листування. У листі до О. Бодяньського це пропозитивне резюме авторського епістолярію, чи просто звернення до українського інтелігента: «Тепер, пане Земляче, навчи ти мене своєї пісні: як тобі здається та «Одиссея»? Ти читаєш її по-грецьки, то тобі й патериця у руки: суд твій буде правий. А ми, люде прості, тебе письменного послухаємо» (с. 260).

Мовна ідентичність П. Куліша чи не найвиразніше виявилася й у пошуку ним правопису, згармонізованого з реальним духовним життям і розвитком народу. Уже згадувалося: збираючись у закордонне відрядження, П. Куліш звертався до І. Срезневського з проханням публікації текстів правописом М. Максимовича як найурівноваженішої щодо культурної історії системи графічного відбиття особливостей української мови.

Проте вже 2 листопада цього ж 1846 р. в листі до І. Срезневського П. Куліш різко змінює погляд на правопис. Безумовно, на позицію П. Куліша справили вплив авторитетні сучасники (О. Бодяньський, М. Костомаров, І. Срезневський, А. Метлинський та ін.), які не підтримували правописних ідей М. Максимовича. Якщо зважити на світоглядні пріоритети П. Куліша, а також його редакторсько-видавничу діяльність і захоплення фольклором, стає зрозумілою важкість використання правопису М. Максимовича, його негнучкість, коли йдеться про живомовну стихію.

Відтак з'являється (послідовно в різних варіантах, з уточненнями, доповненнями) правопис, зорієнтований на фонетичну природу української мови, що залишається в історії українського мовознавства з іменем автора «кулішівка». Уже листи з Тули до О. Бодяньського відбивають характерні риси названого правопису, і не тільки у графічних замінах *ы* на *и* чи способах передачі секундарного голосного *і*, що походив з **ѣ**, та інших новацій П. Куліша. У світоглядному конструюванні україноцентричності цей правопис дозволив увести в український культурний текст фонетичний статус слів і фразеологізмів. Останні ж, як відомо, рельєфно відтворюють мовну картину народної свідомості. Сам П. Куліш, схоже, захоплюється (і справедливо!) власними правописними інноваціями з орієнтацією на живе мовлення. Зокрема, у листі до О. Бодяньського від 12 січня 1849 р. з Тули бачимо розсипи народно-поетичних звертань і висловів у різних формах: «Бувай же здоров, пане-брате», «Який-то жаль тому отцю-матері», «серденько», «голубонці» та ін. А ще — розкішні ілюстрації фольклорної фразеології («Не журись дуже, бо журбою поля не переїдеш», «Перемелеться, то й мука буде», «На все в Бога є ліки», «Як погляне, то наче шовковою хусткою смажніи уста обітре» та ін.), яку автор подає у структурах синонімічної градації.

Зауважимо, що йдеться про епістолярій, а не художні тексти. І це ще більше переконує в усвідомлюваності П. Кулішем власної україноцентричності, активної позиції щодо утвердження статусу мови українського наро-

ду в колі європейських мов. Наголосимо, йдеться про мову живу, органічну, здатну до трансформації, розвитку, настільки потужну, щоб процеси абсорбції іншомовних запозичень не вплинули на її системно-структурну природу. В різних аспектах над майбутнім такої мови і працював П. Куліш, що й дозволяє говорити про його мовну ідентичність як домінанту світогляду.

ЛІТЕРАТУРА

- Бовсунівська Т. Концепція романтизму Дмитра Чижевського і канони радянського літературознавства. *Київські полоністичні студії*. 2019. Т. 35 С. 70–79.
- Вакуленко О. М. «Martin Heidegger»: війни правописні та реальні. *Слов'янознавство і нові парадигми та напрями соціогуманітарних досліджень : Матеріали Міжнарод. наук. конф. (Київ, 24 трав. 2017 р.)*. Київ, 2017. С. 21–26.
- Гоголя М. П. Ідентичність сербів у прозі Драгослава Михаїльвича. *Слов'янознавство і нові парадигми та напрями соціогуманітарних досліджень : Матеріали Міжнарод. наук. конф. (Київ, 24 трав. 2017 р.)*. Київ, 2017. С. 86–89.
- Чижевський Д. П. О. Куліш — український філософ серця. *Філософські твори : в 4 т.* Київ : Смолоскип, 2005. Т. 2. 263 с.
- Шевченко Л. І. Ремінісценції лінгвіста до теорії ідентифікації: епістолярій Пантелеймона Куліша. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2019. Вип. 38. С. 26–38.
- Шевченко Л. І. Ремінісценції лінгвіста до теорії ідентифікації: епістолярій Пантелеймона Куліша. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2019. Вип. 39. С. 8–20.
- Erikson E. H. *Identity: Youth and Crises*. New York : Norton, 1968. 336 p.
- Erikson E. H. *Life history and the Historical Moment*. New York: Norton, 1975. 283 p.
- Erikson E. H., Erikson J. M. *The Life Cycle Completed (Extended version)*. New York : Norton, 1998. 144 p.
- Luckyj George S. N. *Panteleimon Kulish: A. Sketch of his Life and Times*. Boulder (Colo), 1983. 229 p.

REFERENCES

- Bovsunivska T. (2019). Kontseptsiiia romantyzmu Dmytra Chyzhevskoho i kanony radianskoho literaturoznavstva. *Kyivski polonistychni studii*, (35), 70–79. [In Ukrainian].
- Chyzhevskyy D. (2005). P. O. Kulish – ukrainyskyi filosof sertsia. *Filosofski tvory : in 4 vols.* (Vol. 2). Kyiv: Smoloskyp. [In Ukrainian].
- Hohulia M. P. (2017). Identychnist serbiv u prozi Drahoslava Mykhailvycha. *Slovi-anoznnavstvo i novi paradyhmy ta napriamy sotsiohumanitarnykh doslidzhen : Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (Kyiv, 2017 May 24). Kyiv, 86–89. [In Ukrainian].
- Erikson E. H. (1968). *Identity: Youth and Crises*. New York: Norton.
- Erikson E. H. (1975). *Life history and the Historical Moment*. New York : Norton.
- Erikson E. H. & Erikson J. M. (1987). *The Life Cycle Completed*. New York : Norton.
- Luckyj George S. N. (1983). *Panteleimon Kulish: A. Sketch of his Life and Times*. Boulder (Colo).
- Shevchenko L. I. (2019a). Reministsentsii lnhvista do teorii identyfikatsii: epistoliarrii Panteleimona Kulisha. *Aktualni problemy ukrainskoi lnhvistyky: teoriia i praktyka*, (38), 26–38. [In Ukrainian].
- Shevchenko L. I. (2019b). Reministsentsii lnhvista do teorii identyfikatsii: epistoliarrii Panteleimona Kulisha. *Aktualni problemy ukrainskoi lnhvistyky: teoriia i praktyka*, (39), 8–20. [In Ukrainian].

Vakulenko O. M. (2017). «Martin Heidegger»: viiny pravopysni ta realni. *Slovianoznavstvo i novi paradyhmy ta napriamy sotsiohumanitarnykh doslidzhen : Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii*. Kyiv, 21–26. [In Ukrainian].

SOURCES

Kulish P. (2005). Lysty 1841–1850. *Povne zibrannia tvoriv : In 4 vols.* (Vol. 1). Kyiv: Smoloskyp.

L. I. SHEVCHENKO

Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kyiv, Ukraine

E-mail: style_m_k@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6290-2307>

LANGUAGE IDENTITY AS A DOMINANT OF THE OUTLOOK: PANTELEIMON KULISH. EPISTOLARY

In categories and concepts of modern linguistics the author investigates the problems of linguistic identity as dominant in Panteleimon Kulish's outlook. P. Kulish's epistolary and creative work are investigated in the categories of E. Erickson's theory, which has become an intellectual matrix for understanding the processes of a subject's development in certain psychosocial conditions and circumstances. The author states that E. Erickson's theory created the intellectual matrix of a person's development analysis in the system of psychosocial conditions and circumstances. The scholar studies E. Erickson's main postulate, namely the correlation of a personality with psychosocial identity. The research material is the epistolary of the Ukrainian writer, which represents the author's concept of national identity and its main feature, linguistic self-awareness. The actual material substantiates the thesis about evolution of P. Kulish's outlook, extension of intellectual intentions of the creative personality revealed in the development of linguistic identity issues. P. Kulish's evolution of worldview is considered as a sequence of the author's values transformations from dominant slavophile ideas to active defense of Ukrainian-centric position which determine the comparability between the mother tongue and world languages and their cultural heritage. In the concept of P. Kulish the existential perspective of Ukrainians is in cultural manifestations of the national word and literary texts. P. Kulish's argument, based on proving ethical, historical, psychological, vocation to the literary and the publisher's own experience, is analyzed in the article. The paper updates the ideas and personalities of cultural figures who, together with P. Kulish, defined Ukrainian identity in the middle of the 19th century.

Keywords: Panteleimon Kulish, national identity, linguistic identity, evolution of creative personality outlook, linguistic identity criteria, romantic outlook, writer's intellectual intentions.

Дата надходження до редакції — 12.11.2019

Дата затвердження редакцією — 03.12.2019